

УДК 37.02:373.3.016(410)

ОСОБЛИВОСТІ КУРИКУЛУМУ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ШОТЛАНДІЇ

Ірина Борисенко

У статті проаналізовано ідеологію, ключові принципи конструювання та структуру курикулуму початкової освіти Шотландії, наведено приклади інновацій в оцінюванні навчальних досягнень учнів у початковій школі Шотландії.

Ключові слова: курикулум, початкова школа, оцінювання, Шотландія.

На шляху переходу глобального суспільства від індустріальної до інформаційної доби відбуваються фундаментальні зміни у сфері освіти, які покликані забезпечити високий рівень грамотності населення, розвинути масову інформаційну культуру, сформувані потребу у навчанні впродовж усього життя. Глибина цих змін обумовлює необхідність перегляду теоретичних засад української освіти та орієнтирів її розвитку, включаючи і зміст навчання. Кожна країна, модернізуючи зміст освіти, спирається на досвід, що відображає власні національні традиції та особливості побудови системи освіти. Водночас важливим є кореляція із загальносвітовими тенденціями удосконалення змісту, вивчення інноваційних практик інших країн. Цінним для України є насамперед звернення до такої малодослідженої реалії, як курикулум, який на сучасному етапі виглядає перспективним з позиції результато-зорієнтованості, взаємозв'язку усіх ключових складників навчання (цілей, змістового наповнення, оцінних орієнтирів, навчального середовища).

Вивченню проблеми добору та структурування змісту освіти як системоутворювального компонента національної освіти присвячено праці Н. Бібік, М. Вашуленка, Н. Волошиної, І. Гудзик, О. Корсакової, О. Савченко. Актуальність таких досліджень пояснюється тим, що зміст освіти на сучасному етапі розглядається як своєрідна модель вимог суспільства щодо підготовки молодого покоління до суспільного життя.

В умовах розбудови національної шкільної освіти з метою входження у єдиний європейський освітній та інформаційний простір особливої актуальності набувають дослідження українських науковців-компаративістів. Різним аспектам змісту шкільної освіти зарубіжних країн присвячені роботи Г. Єгорова, Н. Лавриченко, О. Локшиної, Б. Мельниченка, О. Першукової.

Метою цієї статті є характеристика ключових принципів конструювання і концептуальних засад курикулуму початкової освіти в Шотландії.

Кожна з чотирьох частин Сполученого Королівства Великої Британії і Північної Ірландії має свою систему освіти, яка формувалася під впливом політичних, культурних і релігійних процесів розвитку країни. Фактично потрібно вести мову про три системи освіти: освітню систему Англії та Уельсу,

освітню систему Шотландії та систему освіти Північної Ірландії. Водночас наголосимо на існуванні значних спільностей між освітою Англії та Уельсу і Північної Ірландії та, водночас, чималих відмінностей освіти в цих регіонах від освіти Шотландії, що відповідно позначається на підходах до формування курикулуму. В контексті курикулуму доцільним виглядає розгляд двох феноменів – Національного курикулуму (National Curriculum), дія якого поширюється на Англію, Уельс і Північну Ірландію, та Курикулуму для досконалості (Curriculum for Excellence) Шотландії, освітня система якої розвивається достатньо самостійно.

Теорія курикулуму є досить добре розробленою у працях британських учених. Наприклад, англійський учений А. Росс (Alistair Ross) трактує курикулум як соціально розбудовану діяльність, що спрямована на відбір культурної спадщини суспільства з метою її трансформації наступним поколінням [8, с. 8].

Інший англійський дослідник Л. Річардс (Colin Richards) розглядає курикулум початкової освіти як сукупність моделей освітнього досвіду або курсів навчання, що запроваджуються вчителями в початковій школі [7, с. 15].

На думку шотландського вченого Ф. Адамса (Frank Adams), особливістю курикулуму початкової освіти Шотландії є його спрямування на формування у дітей засобами навчальної діяльності національної самосвідомості, з одного боку, і почуття інтернаціоналізму – з іншого [1, с. 72].

Концепція курикулуму в Шотландії розвивалася під впливом педагогічних та політичних процесів, результатом яких було публікація ряду документів, виданих у країні в різні часи. Першим таким документом необхідно вважати Меморандум початкової школи (The Primary Memorandum, 1965). У теоретичну основу цього документа було взято ідеї швейцарського психолога Ж. Піаже (Jean Piaget) про стадії когнітивного розвитку мислення дитини. Офіційна назва документа – «Початкова освіта в Шотландії» (Primary Education in Scotland, 1965) [3, с. 23]. Документ сприяв послабленню обмежень учителів у навчальній і методичній роботі, оскільки Меморандум передбачав скасування розподілу дітей початкової школи за здібностями і їх відбір до середньої школи.

У 1991 році був зроблений наступний крок у розвитку курикулуму початкової освіти: робоча група педагогів розробила серію рекомендованих документів для уряду Шотландії, яка мала назву «Програма 5-14» (5-14 Programme). Програма стала основою розвитку початкової освіти країни.

Рекомендації та директиви, якими користуються вчителі початкової школи та протягом двох перших років учителі середньої школи, були опубліковані в документі під назвою «5-14 Програма для курикулуму і оцінювання» (5-14 Programme for Curriculum and Assessment, 2000). Документ містить рекомендації уряду щодо структури, змісту й оцінювання навчального процесу, який охоплював початкову школу та 2 роки середньої школи.

Необхідно відзначити, що у 1999 р. Шотландія отримала «освітню» автономію від Англії – усі питання шкільної освіти в Шотландії перебувають у юрисдикції шотландського парламенту [3]. Одним із проявів такої «освітньої»

незалежності, на думку шотландського вченого Ф. Адамса, була позиція країни не запроваджувати Національний курикулум як державний стандарт, як це відбулося в освітній системі Англії у 1988 р., а пізніше – в Уельсі та Північній Ірландії [1].

Відповіддю Шотландії стало розроблення курикулуму в рамках урядової програми «Курикулум для досконалості» (Curriculum for Excellence), що розпочалася у листопаді 2004 р. Метою програми є перебудова освіти за рахунок упровадження послідовного, не перевантаженого, більш гнучкого й оновленого курикулуму для дітей віком від 3 до 18 років [10].

Процес формування «Курикулуму для досконалості» відбувався поетапно: робоча група напрацювала і опублікувала низку документів, що склали основу програми. А саме: «Курикулум для досконалості: розвиток та пропозиції» (A Curriculum for Excellence: Progress and Proposals, 2006); «Формування курикулуму 1: про значення освітніх галузей» (Building the Curriculum 1, 2006); «Формування курикулуму 2: про важливість навчання у ранні роки (Building the Curriculum 2); «Навички для Шотландії» (Skills for Scotland, 2007); «Консультація щодо наступного покоління національних кваліфікацій Шотландії» (A consultation on the next generation of national qualifications in Scotland, 2008); «Формування курикулуму 3: рамкова структура для навчання і викладання» (Building the Curriculum 3: a Framework for Learning and Teaching, 2008); «Результати та досвід» (Outcomes and Experience, 2009); «Рекомендацій щодо курикулуму» (Curriculum Guidance, 2009); «Формування курикулуму 4: навички для навчання, життя і роботи» (Building the Curriculum 4: Skills for Learning, Life and Work, 2009); «Формування курикулуму 5: рамкова структура для оцінювання» (Building the Curriculum 5: A Framework for Assessment, 2010) [10].

Основними ідеями, що визначають на сучасному етапі розвиток «Курикулуму для досконалості», є результативний підхід; індивідуалізація процесу навчання; принцип дитиноцетрованості, що проявляється у забезпеченні дитині права на загальну освіту; складання характеристики учнівських досягнень у зручній для дитини формі; формування в учнів умінь вчитися; навичок грамотності, кількісного мислення, основ здоров'я і добробуту; гарантування кожній дитині навчання, темп і вимоги до якого відповідають її індивідуальним особливостям; обов'язковий взаємозв'язок між усіма аспектами навчання. Відповідно метою курикулуму проголошено: сформувати у дитини якості, що допоможуть їй стати успішним учнем, упевненою індивідуальністю, відповідальним громадянином і ефективним робітником.

Ключовими принципами конструювання курикулуму початкової школи Шотландії визначено:

- **складність і задоволення** для мотивації учнів до навчання, реалізації індивідуального потенціалу кожної дитини, розвитку та презентації власних творчих здібностей;
- **простір** для організації різних видів класної й позакласної діяльності;
- **послідовність та наступність**, яка передбачає побудову нового етапу

навчання на основі попереднього досвіду та результатів;

- **глибина**, за допомогою чого створюється можливість розвитку в учня різних типів мислення, навчання відбувається в алгоритмі від простого до більш складного;
- **персоналізація і вибір**, що враховує індивідуальні потреби і підтримує талант кожної дитини;
- **зв'язок** між різними аспектами навчання протягом тривалого періоду часу;
- **доцільність** для розуміння мети, необхідності вчитися та можливості застосування результатів навчання у житті [12].

З 2004 р. курикулум початкової школи Шотландії включає в себе вісім навчальних або «курукулярних» галузей (curricular areas) для дітей віком від 3 до 15 років: експресивне мистецтво; здоров'я та добробут; основи грамотності та мови (англійська, гельська (Gaelic), а також сучасні та класичні мови); математика та лічба; релігійне та моральне виховання; природознавство (куди входять теми з циклу біології, фізики, хімії та екології); суспільні науки, які знайомлять дітей із людьми, подіями та суспільством минулих років, роллю індивідуумів та їхнім місцем у суспільстві, економікою та бізнесом; сучасними технологіями з вивченням елементів ремесел, дизайну, графіки, домашньої економіки [2].

Характерною особливістю «Курикулуму для досконалості» є положення про «досвід і результати» (experiences and outcomes). У положенні про досвід визначаються практичні заходи для покращення якості занять і підвищення вмотивованості учнів. Положення про результати представлено у вигляді очікуваних результатів учнівської навчальної діяльності. «Досвід і результати» розробляються з урахуванням особливостей школи, міждисциплінарних тем, що плануються школою в рамках навчальних галузей і предметів [11].

Слід зазначити, що «Досвід і результати» описують очікувані досягнення учня на кожному етапі навчання. Разом із навчальними галузями вони окреслюють мету навчання в початковій школі – розвиток знань, умінь, навичок, можливостей і здібностей учнів.

Включення до курикулуму іноземних мов розглядається як необхідний атрибут навчання у початковій школі. Згідно із щорічними доповідями місцевих органів освіти Шотландії, французька мова вивчається приблизно у 90 % початкових шкіл, німецька мова – у 1/5 частині початкових шкіл, хоча ця пропорція має тенденцію до зменшення. Іспанська й італійська мови викладаються менш ніж у 10 % початкових шкіл [6].

Ураховуючи інтереси батьків і учнів, значно збільшується кількість учнів, які вивчають іспанську мову. Особливістю початкової освіти Шотландії є те, що школи самостійно вирішують, з якого року навчання починати викладання іноземної мови, хоча обов'язковим є 6 рік навчання (P6). На практиці спостерігається тенденція раннього початку навчання іноземної мови за наявності викладача і методичного забезпечення.

Сучасна стратегія початкової освіти Шотландії у галузі ІКТ відображає загальні орієнтири ЄС, де ІКТ-грамотність розглядається як одна із ключових

компетентностей, необхідних для навчання протягом життя. Знання з ІКТ позиціонуються як важливий інструмент успішного навчання кожного учня. У початкових школах Шотландії ІКТ викладаються як окремий предмет та інтегруються до змісту інших предметів.

Із запровадженням «Курикулуму для досконалості» була введена нова система оцінювання, основними принципами якої є: запланована і якісна взаємодія вчителя з учнями; ознайомлення учнів із типом і характером роботи, яку необхідно виконати для досягнення очікуваних результатів; активне залучення учня до обговорення подальших напрямів удосконалення отриманих результатів; участь батьків у обговоренні досягнутих результатів і подальшої навчальної діяльності учнів; звітування про результати навчальної діяльності учня перед місцевою освітньою установою і батьківським комітетом [4].

Успішність учнів вимірюється шкалою, яка має шість рівнів знань, умінь і навичок з кожної навчальної галузі для кожної вікової групи дітей на певному етапі віком від 5 до 14 років. Досягнуті результати оцінюються рівнями А, В, С, D, E, F. Слід зазначити, що, крім тестування, яке проходять діти в кінці першого року навчання (P1), при переході від одного рівня на інший, досягнутий рівень знань перевіряється поточним оцінюванням навчальних результатів учнів.

Інноваційним в оцінюванні є використання учнівського профайлу (profile) наприкінці 7 року навчання у початковій школі (P7), що значно розширює можливості індивідуалізації навчання та активізації пізнавальної діяльності учнів. Профайл – це документ з інформацією про досягнення учня з кожної навчальної галузі відносно очікуваних результатів і досвіду; інформація про рівень сформованості навичок із грамотності, лічба, основ здоров'я та добробуту; досягнення учня за межами школи. Інформацію про успіхи учня у навчанні батьки можуть отримати у вигляді звіту, який їм надається школою. До звіту додаються також приклади робіт учня, інформація про консультації для батьків, дні відкритих дверей у школі, характеристики учня.

Отже, оцінювання надає змогу учню, батькам і вчителям отримати інформацію про прогрес учня, а освітнім структурам різного рівня – порівняльні дані про рівень розвитку початкової освіти в районах Шотландії та окремих школах, своєчасно розробити та імплементувати відповідні програми допомоги.

Підсумовуючи, зазначимо, що «Курикулум для досконалості» є довгостроковою урядовою програмою Шотландії, яка має на меті надати навчальному процесу у початковій школі характеру збалансованості, узгодженості, послідовності і результативності. Процес формування курикулуму відбувався під впливом політичних, економічних, історичних та культурних процесів розвитку країни. Курикулум Шотландії має рекомендаційний характер.

Аналіз досвіду Шотландії дає підстави запропонувати можливі шляхи модернізації змісту початкової освіти для забезпечення української початкової освіти широким, збалансованим, узгодженим, послідовним і результативним навчальним процесом. Важливим здобутком початкової освіти Шотландії є

розроблення ключових принципів конструювання її курикулуму, що сприяють підвищенню мотивації учнів, уможлиблюють реалізацію принципу індивідуального підходу. Ефективним із практики Шотландії є використання учнівських профайлів у процесі оцінювання учнівських досягнень, що сприяє активізації пізнавальної діяльності учнів. «Курикулум для досконалості» можна вважати однією з прогресивних освітніх програм, що сприяє соціальному, особистому, культурному та моральному розвитку учнів та ставить за мету їхню підготовку до дорослого життя.

Список використаних джерел:

1. Adams F. Does Scotland have a National Curriculum? / Frank Adams // *Scottish Educational Review*. – 1997. – Vol. 29, No 1. – P. 66–75.
2. *Building the Curriculum 3: A Framework for Teaching and Learning* [Електронний ресурс]. – Edinburgh : Scottish Executive, 2008. – Режим доступу : <http://www.ltscotland.org.uk/buildingyourcurriculum/policycontext/btc/btc3.asp>
3. Bryce T. G. K. *Scottish Education: post-devolution* / T. G. K. Bryce, Walter. M. Humes. – Edinburgh : Edinburgh University Press, 1999. – 1089 p.
4. Croxford L. *School system across the UK* [Електронний ресурс] : *Rise Review* / L. Croxford. – Edinburgh : Center for Educational Sociology, 2011]. – Режим доступу : <http://www.risetrust.org.uk>
5. EURYDICE. *Eurybase. Organization of the education system in the United Kingdom – Scotland. 2009/2010/* – Brussels : EACEA (Education, Audiovisual and Cultural Executive Agency), 2009. – 234 p.
6. *Report of the Ministerial Action Group for Languages, SEED, 2000* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.scit.stir.ac.uk/project/evaluationwr/documents/>
7. Richards C. *Primary Education at the Hinge of History* / Colin Richards. – London : Routledge, 1999. – 192 p.
8. Ross A. *Curriculum: Construction and Critique* / Alistair Ross. – London : Falmer Press, Limited (UK), 2000. – 201 p.
9. *Scottish Executive and Learning and Teaching Scotland. LTS: Supporting Curriculum for Excellence* [Електронний ресурс]. – Edinburgh : LTS. – Режим доступу : <http://www.ltscotland.org.uk>
10. *The Scottish Curriculum in Transition: Curriculum for Excellence: British Educational Research Association Annual Conference, 2–5 Sept. 2009, Manchester* / ed. Moira Hulme. – M. : University of Manchester, 2009. – 24 p.
11. *Supporting Curriculum for Excellence (CfE) assessment, community and lifelong learning* [Електронний ресурс]. – Education Scotland. – Режим доступу : www.ltscotland.org.uk
12. *What is Curriculum for Excellence? – Understanding Curriculum* [Електронний ресурс] – Scottish Government. – Режим доступу : <http://www.educationscotland.gov.uk/thecurriculum/index.asp>